Κάθε νέο δεν είναι κατ’ ανάγκην πρόοδος

Categories : Σκέψεις Άλλης Όψεως

Date : 23 Ιουνίου, 2026

Στοχασμοί για την γοητεία του καινούργιου και το μέτρο της ανθρώπινης κρίσης

Η πρόοδος δεν κρίνεται απαραίτητα από κάτι το νέο, αλλά από την προσφορά της σε μια ανθρωπινώτερη ζωή

Ζούμε σε μια εποχή που μοιάζει να μεθά από την ταχύτητα της αλλαγής. Το νέο προβάλλεται και επιβάλλεται σχεδόν αυτονόητα ως κάτι το καλύτερο, ως απόδειξη

μιας εξέλιξης, ως υπόσχεση μιας λύτρωσης από τα αδιέξοδα του παρελθόντος. Μέσα σε αυτό το πνεύμα, η πρόοδος ταυτίζεται με την καινοτομία, και η καινοτομία με την αξία. Όμως, αν στοχασθούμε λίγο βαθύτερα, αν συγκρατήσουμε τον ενθουσιασμό μας και σκεφθούμε ωριμότερα, τότε αναδύεται ένα ερώτημα τόσο απλό όσο και ουσιαστικό: Είναι πράγματι κάθε τι νέο και ωφέλιμο;

Η ανθρώπινη ιστορία δεν είναι μια αδιάκοπη ευθεία προς το καλύτερο. Αντίθετα, αποτελεί μια διαρκή εναλλαγή επιτευγμάτων και διαψεύσεων. Το νέο συχνά γοητεύει, γιατί γεννά την ελπίδα της εύκολης υπέρβασης των προβλημάτων. Όμως η νηφάλια κριτική σκέψη μάς υπενθυμίζει ότι η αξία δεν κρίνεται από τη νεότητα ενός πράγματος, αλλά από τις συνέπειές του. Η φρόνηση —η ικανότητα δηλαδή να σταθμίζουμε πριν επιλέξουμε— καθίσταται εδώ αναγκαία περισσότερο από ποτέ.

Άραγε, πρέπει κάτι το νέο να υιοθετείται αμέσως, ή να δοκιμάζεται μέσα στον χρόνο; Γιατί ο χρόνος λειτουργεί ως φίλτρο, που αποκαλύπτει ό,τι η αρχική λάμψη αποκρύπτει, δηλαδή τις παρενέργειες, τις αντιφάσεις, τα όρια. Το ερώτημα: «Πώς γνωρίζουμε ότι κάτι νέο δεν θα βλάψει;», δεν εκφράζει φοβία απέναντι στην αλλαγή, αλλά ευθύνη απέναντι στις συνέπειές του επί του ανθρώπου.

Η παιδαγωγική προσφέρει ένα εύγλωττο παράδειγμα. Νέες εκπαιδευτικές μέθοδοι παρουσιάζονται κατά καιρούς ως ριζοσπαστικές λύσεις, υποσχόμενες καλύτερη μάθηση και πιο ευτυχισμένους μαθητές. Ωστόσο, η εκπαίδευση δεν είναι ένα πεδίο δοκιμών χωρίς κόστος. Όταν μια προσέγγιση αποδειχθεί ανεπαρκής, οι συνέπειες δεν είναι αφηρημένες: Αποτυπώνονται στην σκέψη, στην αυτοπεποίθηση και στην πορεία ολόκληρων γενεών. Έτσι, η παιδαγωγική δεν μπορεί να λειτουργεί ως μέσο επιβεβαίωσης θεωριών, αλλά να αποτελεί σκοπό καθεαυτή.

Κυρίως, όμως, στον χώρο της τεχνολογίας, η αδιάκριτη αποδοχή του νέου εμφανίζεται ακόμη εντονότερα. Κάθε καινούργια εφαρμογή ενσωματώνεται ταχύτατα στην καθημερινότητα, πριν ακόμη κατανοηθούν πλήρως οι επιπτώσεις της. Τα κοινωνικά δίκτυα, για παράδειγμα, υμνήθηκαν ως εργαλεία επικοινωνίας, όμως ανέδειξαν σταδιακά μια διαφορετική όψη: Απομόνωση μέσα στην υπερσύνδεση, σύγχυση ανάμεσα στο είναι και το φαίνεσθαι, εξαρτήσεις που περιορίζουν την ελευθερία αντί να την ενισχύουν. Όταν λοιπόν το νέο υπονομεύει την ψυχική ισορροπία, τότε η έννοια της προόδου καθίσταται αμφίβολη.

Παράλληλα, η εισαγωγή της τεχνολογίας στην εκπαίδευση, συχνά εις βάρος του φυσικού βιβλίου, εγείρει ένα λεπτότερο ζήτημα. Το βιβλίο δεν αποτελεί απλώς φορέα γνώσης, αλλά καλλιεργεί έναν τρόπο σκέψης που απαιτεί συγκέντρωση, εμβάθυνση και εσωτερικό ρυθμό. Η αντικατάστασή του από οθόνες μεταβάλλει την σχέση που έχει ο μαθητής με την γνώση. Αν η μάθηση γίνεται ταχύτερη αλλά επιφανειακότερη,

τότε η πρόοδος αποκτά έναν αντιφατικό χαρακτήρα.

Έτσι, το θεμελιώδες ερώτημα που αναδύεται είναι τι εννοούμε, τελικά, με τον όρο «πρόοδος». Πρόκειται άραγε για μια συνεχή εισαγωγή νέων μέσων ή μήπως για μια προσπάθεια ουσιαστικής βελτίωσης της ανθρώπινης ζωής; Αν κάτι το νέο οδηγεί σε πνευματική ρηχότητα, σε αποδυνάμωση της προσωπικότητας ή σε φτωχότερες ανθρώπινες σχέσεις, τότε η αποδοχή της προόδου μήπως παύει να είναι αυτονόητη και μετατρέπεται σε ζητούμενο;

Γιατί ίσως η αληθινή πρόοδος δεν βρίσκεται ούτε στην άκριτη αποδοχή ούτε στην άρνηση του καινούργιου, αλλά σε μια διακριτική και ισορροπημένη στάση. Στην ικανότητα δηλαδή να κρατούμε ό,τι έχει δοκιμαστεί και αποδειχθεί χρήσιμο, ενώ ταυτόχρονα εξετάζουμε κάθε τι νέο με νηφαλιότητα και περίσκεψη. Έτσι το νέο μπορεί πράγματι να αποτελεί μια καλή ευκαιρία, μια δυνατότητα προόδου, αρκεί μόνο να υπηρετεί τον άνθρωπο και όχι να τον παρασύρει ή να τον υποδουλώνει.

Σκέψεις της Άλλης Όψεως